

зразумеласцю. У іх заключаны агульначалавечыя каштоўнасці, этычныя і эстэтычныя прынцыпы, імкненне да зменаў, якія падаюцца як формулы жыццёвай сілы. Афарызмы даюць магчымасць убачыць асаблівасці светабачання, культуры нацыі.

У разгледжаных афарызмах выразна адлюстраваны не толькі лінгвакраізнаўчыя адзінкі, але і асаблівасці светапогляду беларускага этнасу: працавітасць; калектывізм; сціпласць; гасціннасць; шчодрасць; патрыятызм; ушанаванне памяці аб сваіх продках; асуджэнне гвалту, забойства. Каб зразумець культуру пэўнага народа, яго характар і ментальнасць, неабходна ведаць не толькі гісторыю, абрады, звычаі і традыцыі этнасу, але і мову, у якой заключаны багаты лінгвакраізнаўчы і лінгвакультуралагічны матэрыял.

Заклучэнне. Прааналізаваўшы зборнікі афарыстычных выслоўяў, варта адзначыць наступнае:

– лінгвакраізнаўчыя рэаліі, прадстаўленыя ў афарызмах беларускіх пісьменнікаў, выразна адлюстроўваюць нацыянальную карціну свету беларусаў, што ўяўляецца важным і неабходным для фарміравання сацыякультурнай кампетэнцыі нашых суайчыннікаў і замежных грамадзян;

– пасродкам засваення лінгвакраізнаўчых адзінак можна больш глыбока спасцігнуць менталітэт і характар беларусаў;

– вывучэнне літаратурнай афарыстыкі ў лінгвакраізнаўчым аспекце карыснае для саміх беларусаў пры асэнсаванні ўласнай гістарычнай і палітычнай спадчыны, выхаванні моладзі праз народныя традыцыі і спадчыну мінулага.

1. Гаўрош, Н.В. Афарыстычныя выслоўі беларускіх пісьменнікаў / Н.В. Гаўрош, Н.М. Няжковіч. – Мінск: Выш. шк., 2012. – 638 с.

2. Леванюк, А.Я. Майстры кажуць... Беларускія літаратурныя афарыстычныя выслоўі: слоўнік афарызмаў / А.Я. Леванюк. – Брэст: БрДУ, 2010. – 161 с.

3. Маслова, В.А. Введение в лингвокультурологию: учеб. пособие / В.А. Маслова. – М.: Наследие, 1997. – 208 с.

4. Янкоўскі, Ф.М. Крылатыя словы і афарызмы / Ф.М. Янкоўскі. – Мінск: АН БССР, 1960. – 135 с.

ГРАФІЧНЫЯ СРОДКІ РЭПРЭЗЕНТАЦЫІ ЭМОЦЫЙ У СУЧАСНАЙ ЖАНОЧАЙ ПАЗЭІІ

Анет А.С.

*студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Маішэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., кандыдат філал. навук, дацэнт*

У сучаснай лінгвістыцы пытанні, звязаныя з даследаваннем моўнай рэпрэзентацыі эмоцый, да гэтага часу застаюцца ў некаторых аспектах дыскусійнымі і нявырашанымі. Пад графічнымі сродкамі трэба разумець няслоўныя знакі і разнастайныя знешнія прыёмы падачы і напісання слоўнага матэрыялу. Графічныя сродкі рэалізуюць свае сэнсаўтваральныя функцыі праз уласціваю ім візуальную кантраснасць і нязвыкласць выкарыстання моўных пісьмовых знакаў. Асноўнае прызначэнне такіх знакаў у кантэксце пазэіі – зрабіць пісьмовы тэкст больш матываваным, выразным, шчыльна звязаць яго форму і змест.

Мэта артыкула – выявіць асаблівасці ўжывання графічных сродкаў эматыўнасці ў мове сучаснай жаночай пазэіі.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з'яўляюцца графічныя адзінкі, значэнне якіх звязана з асаблівасцямі перадачы чалавечых пачуццяў і эмоцый у мове пазэіі Н. Мацяш, В. Коўтун, В. Русілка і А. Багамолавай. Асноўным метадам даследавання выступае апісальны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Узмацненне эмацыйнай узрушанасці лірычнага героя ў мове паэтычных твораў даследаваных аўтараў прыводзіць да ўзмацнення інтанацыйных параметраў маўлення, што ў паэтычным тэксце выяўляецца праз выкарыстанне наступных **камбінацый пунктуацыйных знакаў**:

1) клічнік + шматкроп'е: *Божа Ласкавы, не адрынь, / прыгарні да сябе / нашых знічак!..* [3, с. 12]; *Зямля. Гісторыя. Айчына! / Надзея, вера і любоў!..* [2, с. 59]; *Вужыкам бяскрыўдным / Жыве ў сэрцы жаданне: / Нікога не крыўдзіць!..* [1, с. 13]. Такім чынам перадаецца недаказнасць, недагаворанасць і эмацыйная ўзрушанасць лірычнай гераіні, нярэдка выяўляецца пафас, заклік, просьба ці малітва.

2) пыталынік + клічнік: *Белы конь у трывозе маёй, – / Ты ляціш раницюю да сына. / Хто*

цябе асядлае ўспамінам, / Белы конь у трывозе маёй?! [2, с. 43]; Дзе ж вы, людзі?! Людзі, паглядзіце: / у назалатаўленым блакіце / чорны, чорны, чорны птах ляціць! [3, с. 57]. Гэтае спалучэнне знакаў прыпынку служыць для перадачы як распачы, так і здзіўлення або нават жаху.

3) пыталынік + шматкроп'е: *Дзесьці спяць якой навіны пасланцы?..* [3, с. 60]; *І без нахнення, як без крыл, / Ці ўзвесці светлы гмах, высокі?..* [1, с. 37]. Праілюстраваная камбінацыя знакаў прыпынку ў паэтычным кантэксце перадае разгубленасць лірычных гераінь або іх роздум сам-насам.

Апрача гэтага, розныя камбінацыі знакаў – пыталынік з клічнікам, клічнік і шматкроп'е – у мове даследаваных мастацкіх тэкстаў могуць з'яўляцца **знакам-кінемай**, які замяняе сабой вербальнае выражэнне ці апісанне эмоцыі. Напрыклад: *Наяве не бачыла гэтай званіцы ніколі, / але – / гайдануцца званы / і – !..* [3, с. 58] (спалучэнне графічных знакаў !.. адпавядае ўзрушэнню, захапленню лірычнай гераіні з прычыны таго, што нахлынулі ўспаміны).

Паэткі Н. Мацяш, В. Коўтун, В. Русілка, А. Багамолава актыўна выкарыстоўваюць пры рэпрэзентацыі эмоцый такія красамоўны ў пэўным кантэксце знак, як **шматкроп'е**. Багацце яго магчымых сэнсава-эмацыйных адценняў невычэрпае: усхваляванасць, разгубленасць, радасць, сум, расчараванне або нават спалучэнне некалькіх эмоцый, як станоўчых, так і адмоўных. Напрыклад: *А слова вызнала пакуты, / А слова выцёрпела пумы...* [2, с. 59]; *Халодны пух ляціць – не тае, / і на плячах не растае. / Так і Айчыну замятае...* [3, с. 11]; *Над гэтым домам, / змрочным і разгубленым, / Не чутна бласлаўлення ад нябёс...* [4, с. 34]; *Як спакушалына ты / Ў белыя аблогі / Клічаш...* [1, с. 6] і інш.

Дзвукоссе надае выказванню выразна іранічнае інтанацыйнае адценне, узмацняючы агульны негатыўна-ўсхваляваны фон кантэксту: *Не ўпершыню «спагадае» сусед, / хочучы ў сплату / нашы – за свой дабрачынны абед – / спрадвечныя мову і хату* [3, с. 13]; *За тое вып'ю зеляна віна, / Што мой узрост – ад слова “ўзрастаць”* [4, с. 15]. Заўважым, што ў паэтычных радках Н. Мацяш дзвукоссе з'яўляецца “спецыфічным” сродкам выражэння эмоцый недаверу, асуджэння, абурэння, а ў В. Русілкі – сродкам выражэння іроніі лірычнай гераіні да самой сябе.

Працяжнік у мове прааналізаваных паэтычных тэкстаў, апрача нарматыўных, пунктуацыйных, выконвае дзве мастацкія функцыі, саарыентаваныя на вылучэнне эмацыйнага аспекту:

1) адзіночны працяжнік, які перадае дынаміку, экспрэсію, парывістасць пачуцця: *Але крона – жывая, / і грунт – не схіснецца!* [3, с. 15]; *Зерне, парастак, сцяблінка – / падрастай, мая дзяўчынка. / Кволая пупышка, кветка – / расцвітай, мая ты дзетка* [4, с. 43]; *У дрэве памяці маёй – / Нібы дупло: / Ад былога – / Адна абалонка. / А што ў сэрцы было – / Адбыло; / Так гартае жыццё старонкі* [1, с. 11]. Апрача таго, гэты сродак выразна акцэнтуюе ўвагу на тым слове, якое ідзе за працяжнікам: *За полем даспелым, / за хвойнікам срэбназлялёным / мой дом, дзе ўсё – новае: / сцены, і столь, і масніцы* [3, с. 64].

2) падвоены працяжнік, які, парушаючы плаўнасць тэксту, яго лінейныя сінтаксічныя сувязі, развівае інфармацыйны план асноўнага паведамлення, а таксама сігналізуе пра наяўнасць пэўных канатацый, што выражаюць аўтарскія адносіны да прымет, уласцівасцей, прадметаў: *Баюся, што гэта ты / мяне тут – / навошта? – / так доўга, так доўга трымаеш* [3, с. 40]; *Калі і заплачу – толькі ўпонтай – / над тваёю доляй і сваёй* [4, с. 43]; *...І калі гэта буду не я, / І калі гэта будзеш не ты, / Нехта іншы разбурць / пакутны трохкутнік / На цэлую вечнасць – / Не на хвіліну – / І падорыць небу жоўтае сонца...* [1, с. 7]. Выразная тэндэнцыя да выкарыстання такой функцыі працяжнікаў для паралельнага, дадатковага выяўлення сумежнай эмоцыі прасочваецца менавіта у Н. Мацяш, напрыклад: *...толькі б хто не чапіў / груба, жорстка выкручанага крыла, / толькі б хто – / незнарок, а ці неабачна – / зноў не вымкнуў ранейшага болю!* [3, с. 29] і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, разнастайныя графічныя сродкі абазначэння эмоцый і пачуццяў, з'яўляючыся прыёмамі пісьмовых зносін, не толькі прыцягваюць увагу чытача ў паэтычным тэксце, але і дапамагаюць убачыць тое, што прыхавана за слоўнай формай, адчуць яе эмацыйную нагрузку ў кантэксце.

1. Багамолава, А. М. Рэха сустрэчы: вершы / Алена Багамолава. – Мінск: А. М. Варахін, 2008. – 64 с.

2. Коўтун, В. М. Выбранае / В. М. Коўтун. – Мінск: Лімарыус, 2011. – 280 с.

3. Мацяш Н. Богава дрэва: вершы / Н. Мацяш. – Мінск: «Выд-ва “Про Хрысто”», 2004. – 68 с.

4. Русілка, В. І. В. І. Р.: вершы, лірычныя мініяцюры / Вольга Русілка. – Віцебск: Віцеб. абл. друк., 2009. – 68 с.